

П95

3681р

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П.ДРАГОМАНОВА

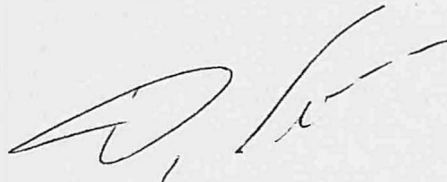
ГУНЕНКОВ ДЕНИС ВАЛЕРІЙОВИЧ

УДК 14: 17.022.1: 316.334.23

**МОРАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ РИНКОВО СПРЯМОВАНОГО
СУСПІЛЬСТВА: СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК
(СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ)**

09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Київ – 2013

9685

НБ НПУ ім. М.П.Драгоманова

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор філософських наук, доцент
Бойченко Михайло Іванович,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, доцент кафедри філософії.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, доцент
Зінченко Віктор Вікторович,
Інститут вищої освіти НАПН України,
головний науковий співробітник;

кандидат філософських наук, доцент
Чекаль Людмила Анатоліївна,
Київський національний університет технологій та дизайну, доцент кафедри філософії, політології та українознавства.

Захист відбудеться 23 травня 2013 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.16 Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 22 квітня 2013 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.В. Крохмаль

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження місця і ролі моральних пріоритетів в структурі підприємницької діяльності обумовлена потребами практики, насамперед, потребами налагодження такого виробництва, яке б, створюючи матеріальні та духовні цінності, сприяло саморозвитку людини як особистості, утвердженню її самості в системі суспільної цілісності, формуванню високих моральних характеристик.

Класична художня, філософська й економічна література досить повно і всебічно виявила просту істину: «гроші (багатство)» і «мораль» уживаються в особистості суперечливо, а може й конфліктно. На всіх етапах історії розвитку суспільства «багатство» практично завжди підпорядковувало собі моральні цінності, «прочитувало» життєві ситуації в контексті власного егоїстичного бачення. Надприбуток, можливість його отримання диктували моральну позицію підприємця, що ставала тим більш цинічною, чим більш вагомим міг стати її результат. Його моральні пріоритети деформувались, як правило, у міру зростання його багатства. Моральним залишались тільки поодинокі. Вони ввійшли в історію як підприємці-меценати, благодійною діяльністю яких створені лікарні і картинні галереї, школи і університети, спортивні споруди і т.п.

Розуміння необхідності формування моральних пріоритетів підприємця прийшло не відразу й не самоплинно, а через терни класової боротьби, де трудящий люд не лише вимагав утвердження відповідних людській гідності умов організації праці, але й становлення такого способу життєдіяльності, який би задовольняв уявлення людей про добро і зло, справедливість і несправедливість, рівність та іншим загальнолюдським моральним нормам та цінностям.

Одним з перших в літературі ХХ століття увагу на цей незаперечний факт звернув німецький філософ і економіст Макс Вебер. В роботі «Протестантська етика та дух капіталізму» він переконливо довів, що нехтування моральними законами негативно позначається на підприємницькій діяльності і навпаки: дотримання загальнолюдських моральних правил звеличує і підприємця і результат його діяльності на декілька порядків і в історично-життєвій перспективі.

Між тим, досягнення такої єдності все ще є результатом бажаним, а не реальним. Особливо в Україні, підприємництво якої переживає фазу свого безпосереднього становлення. Тому дослідження співвідношення морального і економічного чинника життєдіяльності людини і суспільства, зокрема, у форматі підприємницької діяльності, належить до найбільш вагомих і малодосліджених проблем сучасної філософії.

Ступінь розробленості проблеми. Проблема морального фактора, регулятивної функції моралі, моральних пріоритетів в структурі підприємницької діяльності в різні роки і з різною направленістю досліджувалась рядом зарубіжних і вітчизняних вчених, серед яких пальму

першості, вочевидь, слід віддати знаменитому німецькому філософу, культурологу та економісту Максу Веберу. В праці «Протестантська етика і дух капіталізму» вчений дослідив роль моралі в підвищенні ефективності виробництва, його організації і управління, обґрунтував на цій основі ряд практичних рекомендацій, без врахування яких про ефективність підприємницької діяльності не може бути й мови.

Ряд серйозних напрацювань з цієї тематики зустрічаються в роботах з «національної економіки» Ф. Ліста, морально-економічних дослідженнях В. Зомбарта, економічній теорії добробуту А. Пігу, модернових економічних пошуках Ф. Герцберга, Дж.М. Кейнса, П. Самуельсона, А. Маслоу, Й.А. Шумпетера та М. Фрідмена.

Серед авторів, які присвятили свої праці розгляду проблем морального фактора в структурі процесу становлення та розвитку ринкової економіки, слід назвати імена таких відомих теоретиків у галузі економічних вчень, як А. Сміт, Д. Рікардо, Т. Мальтус, Н. Сеніор, Ж.Б. Сей, Ф. Бастіа, Г.Ч. Кері.

Досить ґрунтовно ця тема проходить через праці марксистів.

Проблеми економічної свідомості ринкового суспільства аналізували також українські економісти та народознавці, зокрема, Микола Зібер та Сергій Подолинський, Микола Бунге та Афіноген Антонович, Володимир Навроцький та Іван Франко, Михайло Туган-Барановський та Юліан Бачинський, Михайло Драгоманов та Євген Слуцький, Федір Щербина та ін. дослідники.

Ряд актуальних досліджень цієї проблеми проведено російськими вченими-економістами, зокрема, в роботах Л. Абалкіна, А. Агєєва, Л. Кузьмінова, В. Щербини, Т. Заславської, Д. Львова, В. Межуєва, А. Панаріна, В. Попова, Р. Ривкіної, Л. Пономарьова, та ін.

Серед сучасних українських вчених – філософів, економістів, соціологів, – які торкались цієї проблематики, можна назвати в першу чергу імена В. Андрущенко, В. Базилевича, В. Боброва, А. Гальчинського, В. Гейця, Б. Губського, Л. Губерського, Л. Воротіної, В. Ільїна, О. Заруби, І. Калинюк, Л. Каніщенка, Г. Климка, В. Кукліна, В. Лагутіна, А. Мазаракі, М. Михальченка, С. Мочерного, Ю. Ніколенка, І. Надольного, Ю. Палкіна, Ю. Пахомова, І. Прокопенка, Д. Черваньова, А. Чухно.

Аналіз літератури засвідчує, що на сьогоднішній день ми маємо помітний пласт дослідницької літератури, детальний розгляд морального фактора підприємницької діяльності. І все ж, означена проблема ще не окреслена і не досліджена в повному обсязі і змісті. Низка проблем все ще очікує на свого скрупульозного дослідника. До них, зокрема, відносяться такі проблеми, як: уточнення змісту, обсягу і структури висхідних і опорних понять «моральні пріоритети» та «моральний фактор» підприємницької діяльності; компаративний аналіз основних підходів до розуміння цього феномену у вітчизняній і зарубіжній літературі; формування (утвердження) моральних пріоритетів ринкового типу в системі духовного світу сучасного українського суспільства; особливості управління цим процесом. Враховуючи актуальність

та не достатню розробленість проблеми, ми обрали її в якості теми самостійного дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами та темами. Загальний напрям дисертаційної роботи пов'язаний із темою дослідження кафедри соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова «Принципи організації та тенденції розвитку вищої освіти у XXI ст.» (рішення Вченої ради Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова від 22 грудня 2006 р., протокол № 5). Тема дисертації затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 7 від 18 лютого 2010 року).

Об'єктом дослідження є моральні пріоритети сучасного ринкового виробництва; **предметом** – чинність і роль моральних пріоритетів в системі підприємницької діяльності.

Мета дослідження – виявити й дослідити основні напрями впливу моральних пріоритетів на підвищення ефективності сучасного ринкового виробництва, зокрема, підприємницької діяльності.

Досягнення цієї мети потребує вирішення таких **дослідницьких завдань**:

- виявити тип морального фактору у ринково спрямованому суспільстві як певну модель втілення культури;
- з'ясувати роль моральних пріоритетів підприємницької діяльності стосовно виробництва та безпосередньо пов'язаних з ним видів діяльності;
- вивчити проблеми управління та самоуправління зміною ролі моральних пріоритетів в період ринкових трансформацій на рівні суспільства і особистості;
- уточнити зміст головного і опорного поняття «моральні пріоритети» підприємницької діяльності;
- уточнити структуру моральних пріоритетів ринково орієнтованого суспільства;
- виявити основні тенденції еволюції ролі моральних пріоритетів в період ринкових трансформацій.

Теоретико-методологічну основу та джерельну базу дослідження проблеми значення морального фактору ринкового суспільства та підприємництва складають праці видатних та відомих зарубіжних і вітчизняних вчених, таких, зокрема, як Ф. Ліст, М. Вебер, В. Зомбарт, А. Пігу, Ф. Герцберг, Дж.М. Кейнс, П. Самуельсон, А. Маслоу, Й.А. Шумпетер та М. Фрідмен.

В змістовному аналізі економічної свідомості ми спиралися, насамперед, на теоретичні розвідки М. Вебера, Е. Кассірера, К. Маркса, А. Моля, В. Шинкарука, К. Ясперса. Серед праць вітчизняних вчених використано в першу чергу праці В. Андрущенко, В. Боброва, А. Гальчинського, В. Гейця, В. Базилевича, О. Заруби, І. Калинюк, Г. Климка, В. Лагутіна, А. Мазаракі, С. Мочерного, М. Михальченка, Ю. Ніколенка, Ю. Палкіна, Ю. Пахомова, І. Прокопенка, Д. Черваньова, А. Чухно та ін.

До джерельної бази дослідження відносяться низка робіт довідників з економічної проблематики; статистичні дані та соціологічні обстеження

економічних та моральних орієнтацій студентської молоді, проведені зокрема, вченими Інституту соціології НАН України, соціологами Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова в 2003-2008 рр. та Інституту вищої освіти НАГІН України, а також Відкритого міжнародного університету «Україна» в м.м. Дніпродзержинськ, Київ, Миколаїв, Херсон, Хмельницький. Деякі дослідження проводились за участю автора.

Дисертаційне дослідження виконано в світоглядно-методологічному контексті «Конституції України», законів України «Про освіту» (1996 р.), «Про вищу освіту» (2002 р.), «Про соціальну підтримку молоді» (2000 р.); «Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті» (2002 р.) та інших законодавчих та нормативів України, які врегульовують життєдіяльність молоді та студентів.

Дослідження здійснювалось за допомогою **різноманітних методів**. Основними серед них є: прогностичний, герменевтичний, порівняльний, структурно-функціональний та ін. Ми намагалися використовувати ці методи у взаємозв'язку і взаємодоповненні, що дозволило виявити суперечності досліджуваних проблем, причини, які до цього спонукають, чинники та умови розв'язання суперечностей, здійснити на цій основі відповідний прогноз розвитку ситуації в майбутньому.

На основі структурно-функціонального методу, зокрема, проаналізовані структура моральних пріоритетів, їх функціональні взаємозв'язки, місце та роль в них моральної свідомості в структурі підприємницької діяльності; герменевтичний метод дав змогу проникнути у внутрішню сутність моралі як соціокультурного феномена, що розгортається на основі соціальної діяльності людини й виконує нормативно-регулятивну функцію; порівняльний метод дозволив порівняти характер і ефективність формування моральних пріоритетів у підприємств вітчизняних та зарубіжних ринкових закладів різного типу; прогностичний метод був використаний з метою опрацювання можливих моделей і технологій формування моральних пріоритетів підприємств.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у визначенні моральних пріоритетів як невід'ємної складової підприємницької діяльності, яка зумовлює основні напрями підвищення ефективності сучасного ринкового виробництва.

В результаті дослідження ми приходимо до висновків, що мають наукову новизну й виносяться на захист:

Уперше:

- з'ясовано, що ринковий тип морального фактору розглядається як загальноцивілізаційна модель втілення культури в процес економічної діяльності, як її своєрідна «культурна реалізація»;
- доведено, що моральні пріоритети підприємницької діяльності є більш високим типом осмислення цивілізаційних надбань людства (науки, техніки, технології, моделей організації та управління, моральних цінностей тощо) стосовно безпосереднього виробництва, розподілу і споживання;
- доведено, що формування морального чинника ринкового суспільства не може бути процесом стихійним і некерованим; цей процес потребує

відповідно організованої управлінської діяльності, що здійснюється державою та громадянським суспільством; суперечність між державними та громадянськими підходами розглядається в дисертації як головне джерело формування гуманістичної моральної культури ринково-орієнтованого суспільства.

Уточнено:

– поняття моральних пріоритетів підприємницької діяльності як таке поняття, що охоплює собою сукупність історично сформованих загальнолюдських моральних норм та принципів, які відображають внутрішні інтереси і потреби людей у різних сферах їх соціально-економічної діяльності, цілепокладають економічну (виробничу) діяльність людей, врегульовують її сенси в контексті людських відносин;

– положення, що в системі ринкових відносин складається особлива структура моральних пріоритетів, в основі якої знаходиться відповідальність і моральні зобов'язання особистості як підприємця – до цієї структури належать її економічні інтереси, моральні цінності, ідеали, її культура, релігійні вподобання та суб'єктивне розуміння сенсу життя, сукупність яких складає загальну парадигму морального впливу на ринкове виробництво.

Набуло подальшого розвитку:

– положення, що українське суспільство, що стало на шлях ринкових трансформацій, корінним чином зацікавлене у формуванні ринкових моральних пріоритетів та свідомості; тоді як цей процес в Україні знаходиться в початковій стадії; в дисертації аналізуються чинники та суперечності, що стримують цей процес, а також засоби їх подолання чи уникнення.

Теоретичне і практичне значення роботи. Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані в подальшій розробці соціально-філософських проблем, що стосуються економічного світогляду, свідомості, моралі та культури, особистісного буття, творчої активності, самопізнання студентської молоді; вони можуть слугувати у якості підґрунтя для оцінки тенденцій, динаміки економіко-ціннісних змін, що домінують нині в українському середовищі; можуть бути застосовані при викладанні відповідних тем у курсах з економічної теорії, соціальної філософії, світової культури, культурології, спецкурсів.

Положення дослідження будуть корисні при створенні програм, методик, підручників, посібників з економіки, моралі та культури. Матеріали дисертації можуть бути використані і в організації соціальної і культурно-виховної роботи в студентському середовищі.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження доповідались та обговорювались на засіданні кафедри соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, а також на ряді міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій та семінарів, а саме: III міжнародній науковій конференції «Простір гуманітарної комунікації» (Київ, 2010); Першій міжнародній науковій міждисциплінарній конференції

«Час у дзеркалі науки» (Київ, 2011); Міжнародній конференції філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Дні науки філософського факультету – 2011» (Київ, 2011); Четвертих всеукраїнських читаннях пам'яті Івана Бойченка «Людина. Історія. Цивілізація» (Київ, 2012).

Публікації. Основні положення, ідеї і висновки дисертаційної роботи оприлюднені у 5 статтях у наукових фахових виданнях з філософських наук.

Структура дисертаційної роботи обумовлена обраною темою, визначеними завданнями і логікою дослідження, складається із вступу, 4 розділів, висновків та списку використаних джерел (205 позицій). Загальний обсяг дисертації становить 180 сторінок, із них основна частина дисертації – 160 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** визначається актуальність теми та ступінь її наукової розробки; формулюються об'єкт і предмет, мета і завдання дослідження; визначаються методологічні засади, наукова новизна, теоретичне і практичне значення дисертаційного дослідження; наведено дані щодо публікацій, апробації результатів дисертації, охарактеризовано її структуру.

Перший розділ – «**Теоретико-методологічні засади дослідження моралі в світлі сучасного філософського дискурсу**» – присвячений аналізу підстав для формування оптимального наукового апарату вивчення проблеми моралі.

У *підрозділі 1.1.* – «*Поняття моралі в сучасному філософському дискурсі*» – розглянуто основні філософські підходи до визначення поняття моралі з акцентом на сучасні концепції.

Наявність у сучасному філософському дискурсі різних етичних систем зумовлена розмаїттям поглядів щодо осмислення засад моральної природи людини та розуміння моральних цінностей. В одних системах мораль постає притаманним людині самостійним феноменом. В інших системах моральний закон обумовлюється історично виникаючими правилами і зразками поведінки. Мораль розглядається як прояв природно-історичного розвитку, що формує людську свідомість.

Для етичної думки останніх століть більш звичною є імперативна мораль, в основі якої лежить те чи інше веління, вимога або заборона щось робити. Але в сучасному філософському дискурсі часто можна спостерігати й прояви опитивної форми моралі, котра орієнтує на пошук і реалізацію блага, досконалості, щастя.

Не тільки в сучасній філософії, але й в етиці існує альтернатива субстанціонального і функціонального підходів до питання про суть моралі та природу її абсолютів. Одні автори вважають, що мораль – це певний зміст, чіткі нормативні розпорядження, які історично різними способами ставляться

індивідові. Інша – функціональна – традиція ґрунтується на тому, що суть моралі визначається особливістю її способу регуляції.

Отже, в сучасному філософському дискурсі поняття моралі виявляється зовсім не очевидним. У філософській літературі функціонують різні, хоча й не завжди абсолютно протилежні, тлумачення моралі. Намагаючись узагальнити різні тлумачення терміну «мораль», російський філософ Р.Г. Апресян наголошує, що під мораллю слід розуміти «сукупність цінностей і норм, які орієнтують людину на ідеал єднання, можна уточнити, *духовно піднесений ідеал вільного єднання*. Загалом, у концепції моралі Р.Г. Апресяна вбачається намагання реалізувати відразу два підходи: соціально-іманентний і соціально-трансцендентний. При соціально-іманентному підході мораль розглядається як соціальний феномен – і за походженням, і за існуванням. При протилежному, соціально-трансцендентному підході мораль трактується як феномен, зумовлений позасоціальними чинниками, але затребуваний суспільством, зокрема, з метою задоволення потреби впорядкування міжлюдських і суспільних стосунків.

Проте останнім часом у філософському дискурсі основні аспекти етичного пошуку розгортаються не навколо проблеми формального визначення моралі. Насамперед у такому дискурсі реалізується велика розмаїтість підходів, світоглядів, методологій, ідеологічних пристрастей і формуються альтернативні концепції. У сучасному філософському дискурсі мораль проступає не тільки в її категоріальному оформленні. Досить виразно постає мораль і як форма існування людського духу, і як духовно-практичний спосіб освоєння дійсності.

У підрозділі 1.2. – *«Мораль як форма суспільної свідомості і як спосіб духовно-практичного освоєння дійсності»* – окреслено основні риси моралі під кутом зору соціальної філософії.

Саме як форма суспільної свідомості мораль виявляється певною окремою внутрішньо структурованою цілісністю, яка перебуває у тісній взаємодії з іншими формами людського духу. Водночас моралі притаманна власна специфіка, котра робить її відмінною від інших форм суспільної свідомості. Наприклад, тоді як філософії притаманні сумнів, подив, розсудливість, раціональність, рефлексія, сконцентрованість на суб'єктові тощо, мораль – це насамперед сукупність норм, система цінностей і ціннісних орієнтацій, правил поведінки людей у суспільстві. Вона також відмінна й від мистецтва з його художньо-образним відображенням дійсності та художньою діяльністю, яка забезпечує створення особливого, вигаданого світу, в якому все є естетичною творчістю особистості. Мораль відрізняється від філософії, мистецтва та інших форм суспільної свідомості ще й тому, що прагне досягнути світ людських взаємин як царину практичної взаємодії суб'єктів соціального процесу. В цьому вона дещо збігається з наукою як формою суспільної свідомості, покликаною серед іншого об'єктивно відобразити світ крізь призму виявлення закономірностей розвитку людини і суспільства. Проте мораль – дещо більше, ніж наука: вона відома своїм подвоєнням світу на об'єктивний і суб'єктивний, намаганням розкрити насамперед відносини міжособистісного

характеру, стосунки між індивідом та певним колективом, соціальною групою тощо. Формами відображення світу в моралі виявляються принципи і норми поведінки однієї людини стосовно іншої. Моральні заборони, моральні «табу» були свого часу першими проявами людської духовності.

На фоні праці мораль формувала в людині людяність – це визначальна, незмінна функція моралі. Вона піднесла людину над біологічним індивідуалізмом, вдосконаливала індивіда протягом усієї історії розвитку людства. Мораль завжди залишатиметься тим орієнтиром, який виведе суспільство з глобальної кризи, в якій воно нині опинилося, бо мораль – це одна з фундаментальних підвалин людськості. Саме в цьому полягає її значення, місія і сенс. Отже, мораль як особлива форма суспільної свідомості поряд із релігією, філософією, мистецтвом тощо є одним з визначних надбань людської цивілізації та культури.

Як вираження ідеального належного, на яке слід орієнтуватися, мораль – це насамперед система правил, норм, вимог і оцінок, які регулюють поведінку людей, їх відносини і взаємодію. В цьому сенсі підвалинами моралі є переконання, звичаї, традиції, громадська думка тощо. Слід зауважити, що з давніх часів нормальний розвиток спільної життєдіяльності людей забезпечували як мораль, так і право. Однак, функціонування права підтримується спеціальними державними органами, а виконання моральних норм залежить переважно від ціннісних орієнтацій людини, від її світогляду. В цьому сенсі мораль є позаінституційною формою регуляції людського життя, яка спирається не на примус інститутів, покликаних силою й авторитетом спонукати індивідів дотримуватися конкретних норм, правил, приписів, а на колективну та індивідуальну свідомість.

Підрозділ 1.3. – «Соціальний контекст моралі в умовах глобалізації, інформаційної революції та становлення відкритого суспільства» – присвячено розгляду особливостей сучасного соціального контексту функціонування моралі.

Ринкові реалії викликали до життя нові моральні цінності, які багато в чому не відповідають принципам дійсного гуманізму. Сучасні українські філософи і науковці визнають, що трансформація суспільної системи змінила моральне підґрунтя, що призвело до втрати почуття людської цілісності, нівелювання загальнолюдського, виникнення моральних парадоксів, моральної кризи. Зокрема, в їх дослідженнях йдеться про те, що суспільну атмосферу нині визначають дискомфортні моральні цінності, зумовлені миттєвими настроями, прагненнями людини захиститися від несприятливих обставин, вижити, зберегти власне «Я» у світі постійних змін. Це викликає втрату зв'язку часів, осмислення сенсу життя. Те, що було аморальним два десятиліття тому, сьогодні подається якщо не як моральний ідеал, то хоч не вважається за девіацію. Сучасна молодь дедалі частіше виховується на специфічній моралі, побудованій за принципом: «Гроші вирішують усе».

Як висновок зазначимо, що криза сучасної системи виховання є лише частиною глобальної кризи, зумовленої, зокрема, саме вузько прагматичними

установками, орієнтацією на утилітарні та індивідуалістичні цінності. Наслідком цього є не тільки фрагментарність бачення реальності, а й її свідомачи ні деформація.

З огляду на це у сучасному філософському дискурсі утверджується думка про те, що однією з основних причин кризових явищ сучасного українського суспільства є нерозвиненість рівня суспільної моралі, яка ґрунтується на колишніх тоталітарних цінностях, котрі вже давно втратили свою актуальність. Тому назріла потреба продукування нової системи духовних і моральних цінностей, які б істотно відрізнялися від цінностей радянського суспільства і ґрунтувалися на історично сформованих духовних традиціях нашої держави.

Соціальний контекст моралі в умовах сучасної глобалізації, інформаційної революції та становлення відкритого суспільства формує ставлення до неї як до системи цінностей і нормативів, яка є пріоритетною порівняно з іншими аксіологічними і нормативними системами суспільного життя. З огляду на це в сучасному філософському дискурсі для реалістичної оцінки моральної практики виявляються необхідними конкретні соціально-етичні специфікації.

Другий розділ – «Потреба і характер змін моральних пріоритетів в структурі суспільних пострадянських трансформацій» – присвячений аналізу моральних практик трансформаційного за своєю суттю пострадянського суспільства.

У підрозділі 2.1. – «Ринкові вимоги до моральних пріоритетів суспільного розвитку» – розглянуто основні зв'язки між моральною мотивацією поведінки сучасної людини та економічними чинниками її поведінки.

В Україні довгий час домінувала мораль «будівника комунізму». Її ілюзорність доведено історією. Нова мораль утверджується на новій основі – як мораль свободи, незалежності людини, мораль демократичних і ринкових перетворень. Етап переходу до ринкової економіки пов'язаний з кардинальними змінами у всій системі суспільних відносин. Змінюються економічні потреби та інтереси людей, мотиви їхньої економічної поведінки, змістом яких є задоволення різноманітних потреб.

При цьому об'єднуючою ланкою всієї суспільної системи виступає людина, що є як суб'єктом, так і об'єктом економічних інтересів, потреб та духовно-моральних цінностей, ідеалів, переконань і прагнень тощо. Моральні пріоритети істотно впливають на економічну поведінку й діяльність людини, формують всю систему її індивідуально-суспільних відносин. Саме людина як найвища соціальна цінність акумулює в основних формах своєї життєдіяльності взаємозв'язок матеріального й духовного, відображаючи в цілісному вигляді життя як об'єктивну реальність, де виявляються внутрішньо взаємозалежні її економічні інтереси, моральні цінності, ідеали, її культура, релігійні вподобання та суб'єктивне розуміння сенсу життя. Ринкова економіка стає тією універсальною матеріально-духовною сферою, в якій особистість реалізує себе цілісно. З іншого боку, разом із ринковими відносинами в Україні маємо процес переоцінки духовних цінностей, формування принципово нових засад

моральних пріоритетів. Все це, в свою чергу, ускладнює процес формування особистості, моральних пріоритетів в структурі суспільних пострадянських трансформацій.

У підрозділі 2.2. – «Макс Вебер про ефективність моралі в ринковому суспільстві» – з сучасних соціально-філософських позицій проаналізовано класичне вчення М. Вебера про мораль.

Вебер досліджує історичну логіку зародження капіталізму в країнах Європи. Вже на початку існування капіталізм змінив принципи суспільного життя, побудувавши їх на ринкових відносинах. М. Вебер не виправдовує темні боки буржуазного підприємництва. Разом з тим, він розглядає подібні прояви як поодинокі випадки, що не мають принципового значення. В цілому Вебер вважає дух капіталізму глибоко позитивним, тому що він дає змогу людині виявити свої кращі якості та здібності. Особливо яскраво це виявилось у протестантських країнах. Сама релігія прийшла тут на допомогу підприємницькій етиці у період її формування. У російській соціалній філософії дослідження, подібне до веберівського, але стосовно взаємовідносин православних релігійно-моральних норм і економіки, здійснив С. Булгаков.

Наукову теорію компромісних взаємовідносин моралі і політики обгрунтовує М. Вебер. Його аргументи: провідним елементом політики є демонічне явище – влада, за яким завжди стоїть насилля, тоді як етико-моральні імперативи мають приборкувати надмірні амбіції владних структур. Величезну роль на становлення моральних пріоритетів в структурі суспільних трансформацій відіграє вплив демократичних перетворень в сучасному суспільстві. Політика є не просто еквівалентом утилітарного, раціоналізованого підкорення світу, а різновидом удосконалення етосу, важливим механізмом моральної рефлексії суспільства.

Підрозділ 2.3. – «Соціальні параметри розвитку моралі в ринковій Україні» – присвячено аналізу вітчизняних суспільно-економічних реалій у розрізі їхнього впливу на функціонування моралі.

Гуманність як стрижень моралі є засадничою умовою створення правової демократичної держави. До числа загальних положень Конституція України відносить те, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а тому права і свободи людини і громадянина та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави (ст. 3). Право і мораль активно взаємодіють між собою та впливають одне на одного, а тому в реальних соціальних відносинах досить непросто провести між ними чітку межу. Найкращою і бажаною є ситуація, коли мораль підтримує правові норми, додаючи їм нормативної сили з огляду на моральну оцінку і виправдання правової поведінки з позицій добра і зла, інших подібних цінностей.

Консолідуючою основою для українського етосу впродовж багатьох віків була релігія. Християнська віра не тільки визначає головні соціально-культурні орієнтири життєдіяльності української нації, а й стає духовною основою етичного виміру політики. Християнство сприяло гуманізації держави,

насиченню її принципами моральної відповідальності, збагатило її ідеями справедливості, милосердя, спасіння душі.

Нинішня українська влада страждає на корумповану девіантність. Спрямувати її до нормального стану можна за допомогою політико-правових і духовно-культурних чинників. Ми переконані, що імперативи морально-етичної політики сучасної України мають формуватися на основі максимального врахування інтересів і запитів громадян і спиратися на національно-державні традиції. Основні параметри такої політичної моделі визначаються доктриною українського консерватизму.

Підрозділ 2.4. – «Мораль в структурі інтенсивних міжнародних комунікацій» – присвячено аналізу міжнародного контексту вирішення моральних питань.

Взаємодією з мораллю пронизаний весь процес функціонування міжнародного права від початку правотворчості до результатів правозастосування. На всіх стадіях держави і організації враховують широке коло моральних чинників, включаючи моральні ідеї, принципи, норми, моральний клімат. Загалом, навряд чи хто стане доводити можливість затвердження в міжнародному праві аморальних норм.

Від ступеня відповідності правових норм моралі залежить їх ефективність. Чим вище моральний рівень норм права, тим більше сила їх дії не лише на уряди, але і на населення, що важливо. Існує і зворотний зв'язок. Сприяючи посиленню впливу моралі, міжнародне право тим самим через неї впливає на міжнародні відносини.

Третій розділ – «Основні шляхи та засоби підвищення ролі моралі в системі регуляції підприємницької діяльності» – присвячений аналізу моралі як чинника регуляції підприємницької діяльності.

У підрозділі 3.1. – «Мораль як інституційне обмеження в соціальній взаємодії» – здійснена спроба уточнити основні соціально-інституційні характеристики моралі.

Глибoki трансформаційні процеси, що пронизують усі сфери життєдіяльності людей, незаперечно показують, що головним фактором суспільного поступу сьогодні стає не науково-технічний прогрес, а якісні параметри людини, що створює соціально-економічний та культурний простір.

Як свідчать фахівці, якщо проранжувати країни світу за рівнем економічного розвитку, досягнутими результатами, за рівнем життя населення, то вони перебуватимуть у стовідсотковій кореляції з якістю людського капіталу. Із цього стає очевидним, що поступ України до ринку, її реальна незалежність пов'язуються з формуванням висококваліфікованих спеціалістів, бо саме вони є основними суб'єктами суспільних відносин. Соціально-економічні зміни у суспільстві особливо актуалізують роль моралі як невід'ємного фактора соціально-економічного управління у системі економічної життєдіяльності соціуму. Вони також вимагають адекватних дій в управлінській стратегії сучасного бізнесу, де людина – особистість, яка акумулює в собі моральні якості, потреби і здібності та економічні інтереси.

Серед різних проблем підприємницької діяльності найбільш гострою та цікавою з точки зору дослідників є проблема протиріччя між бізнесом та морально-етичними нормами у діловій сфері, яке проявляється як в середині організації, так і за її межами, між організацією та соціальним середовищем. У даному дослідженні на підставі критичного аналізу різних концепцій моралі аргументовано, що дотримання морально-етичних норм у бізнесі є не тільки необхідним моральним імперативом поведінки, а й засобом підвищення ефективності діяльності.

У підрозділі 3.2. – «Духовно-культурні чинники підприємницької діяльності» – окреслено розмаїття чинників впливу на підприємницьку діяльність з акцентом на духовно-практичні.

Так, Й. Шумпетер вважає, що мотиви підприємницької діяльності ірраціональні, тому що головними мотивами стають саморозвиток особистості, успіх, радість творчості. Підприємцем рухає спрага діяльності і воля до перемоги. Головна причина швидкої, на думку Шумпетера, загибелі капіталізму лежить не в сфері економіки, а в сфері культурної надбудови, тому що в суспільстві формується вороже ставлення до підприємців з боку інших соціальних груп. Провину за це Шумпетер покладає на радикальних інтелектуалів з їхньою непомірною амбіційністю. Він відзначає, що однією з характерних рис цивілізації пізнього капіталізму є зростаюча доступність освіти, у тому числі вищої. Число високоосвічених людей зростає, але адекватного росту робочих місць, що відповідають їхнім домаганням, не спостерігається. І тоді велика армія інтелектуалів починає шукати причини свого незадовільного становища в недоліках існуючого суспільного ладу, реалізуючи свої претензії в його розлученій критиці. Таким чином, на думку Шумпетера, формується середовище, непридатне для підприємництва і воно зникне, а разом з його зникненням припиниться соціальний і суспільний прогрес.

Питання про виникнення підприємницької діяльності з точки зору соціокультурних чинників постає і зараз відкритим, а суперечки з приводу можливостей розвитку оптимальної підприємницької етики та моралі на засадах тієї чи іншої культури та релігії не дають відповіді на нагальні питання щодо функціонування підприємницької діяльності у поєднанні соціальних, організаційних та особистих складників. Враховуючи, що абсолютна більшість підприємців є водночас і керівниками, на перший план постає питання вдосконалення саме культури керівника, втілення загальнолюдських цінностей в управлінську діяльність, формування нового складу не тільки економічно досвідчених, а й соціально-відповідальних керівників-підприємців.

Підрозділ 3.3. – «Співвіднесення особистих і суспільних інтересів підприємницької діяльності» – присвячено аналізу взаємозалежності індивідуальних та колективних, особистих та суспільних інтересів у підприємницькій діяльності.

Неможливо розглядати підприємця лише як ізольовану особистість, якій повинні бути притаманні певні якості, узгоджуючи особисту потребу і

суспільний розвиток. Підприємницька діяльність, незалежно від розміру та сфери бізнесу, це перш за все керівництво великою чи малою організацією, це взаємодія керівника з підлеглими. А це в свою чергу означає певний вплив керівника на інших суб'єктів економічної діяльності, який здійснюється не тільки в економічній площині, а і в соціокультурному змісті. Формування цілей та стратегії діяльності організації торкається не тільки економічних, а й моральних чинників, які впливають на особистісне сприйняття всіх учасників підприємницької діяльності.

Співвіднесення особистих і суспільних інтересів підприємницької діяльності потрібно починати з регламентації тих дій, що підлеглі державному регулюванню. Якщо держава не впроваджує моральні чинники у внутрішньо- та зовнішньоекономічну діяльність, то зайве вимагати їх дотримання від інших суб'єктів економічної діяльності. Однак, якщо звернутися до ситуації в Україні, що склалася останнім часом, то держава (або ті, хто виступає від імені державного суб'єкта підприємницької діяльності) не тільки не формують моральні норми та принципи, але й самі найактивніше їх порушують.

Підрозділ 3.4. – «Співвіднесення суспільних цінностей та цінностей ділової моралі» – демонструє основні ціннісні параметри формування суспільного образу підприємця.

Результати соціологічних опитувань свідчать про формування позитивного сприйняття підприємців суспільством. Мотиви, що приваблюють населення до заняття підприємництвом, – прагнення знайти матеріальне благополуччя для себе і своєї сім'ї, можливість реалізувати свої здібності. З іншого боку, часом цінності ділової моралі вступають у протиріччя з цінностями моралі громадськості, і бізнесмени відчувають потребу в самовиправданні.

Неминуче протиріччя між цінностями ділового світу й інших суспільних цінностей нерідко відбивається в політичному житті, коли державні інститути шукають рішення практичних питань. Питання, чи варто лімітувати види продукції, що дозволено рекламувати, або чи варто жадати від реклами, щоб вона інформувала про безпеки, а не тільки про достоїнства товарів, або чи варто жадати від реклами обґрунтування її райдужних обіцянок вирішуються не на користь споживачів. Це теж формує негативне ставлення до підприємця. Компромісний характер демократичного політичного процесу дозволяє знаходити відповіді на ці питання в умовах постійних змін і мінливих орієнтирів.

У перехідній економіці України на сприйняття підприємницької діяльності громадянами впливають також відносини до власності як феномену ринкових відносин і як фактору, що не був випереджальним раніше. Довіра та позитивне ставлення до підприємницької діяльності було підірвано коли майже всій громадськості стало зрозумілим, що процеси розмивання прав власності протікають в Україні дуже активно.

Четвертий розділ – «Проблема управління та самоуправління процесом моральної регуляції підприємницької діяльності» – присвячений

аналізу управлінського потенціалу моралі як регулятора підприємницької діяльності.

У *підрозділі 4.1.* – «*Держава як засіб управління підприємницькою діяльністю*» – з'ясовано, що держава є одним з найбільш потужних засобів управління підприємницькою діяльністю, який, втім, далеко не повною мірою реалізує свій моральний потенціал.

Інструментом організації соціальної системи в умовах цивілізації виступає держава. Держава забезпечує функціонування системи, будучи гарантом її безпеки. В умовах сучасного суспільства актуальною залишається проблема поєднання особистого, суспільного і корпоративного інтересу. Рішення цієї проблеми виходить за межі можливостей як держави, так і громадянського суспільства. Держава і ринок постійно взаємодіють, що і визначає подальший розвиток економічних процесів. Кількість регулятивних функцій, які виконують держава і ринок, може змінюватись. Це залежить від рівня розвитку продуктивних сил країни, її політичної орієнтації, особливостей історичного етапу, соціальної структури, національної специфіки.

Державне регулювання процесом моральної регуляції підприємницької діяльності можна виразити як вплив держави на відтворювальні процеси в економіці відповідними засобами, з метою орієнтування суб'єктів господарювання і окремих громадян на досягнення цілей і пріоритетів державної політики суспільного розвитку.

У *підрозділі 4.2.* – «*Форми самоорганізації підприємництва та їх моральні засади*» – окреслено моральні аспекти самоорганізації підприємницької діяльності.

Треба зазначити, що важливим чинником функціонування суспільного виробництва, економічної сфери є гроші як особлива реальність, з якою пов'язаний кожен день людського буття, яка створює специфічне сприйняття людиною світу і себе в ньому, які суттєво впливають на процес моральної регуляції підприємницької діяльності.

Підприємницька діяльність, орієнтована виключно на здобуття прибутку, призвела до виникнення економічних еліт, тоді як духовні, у тому числі й моральні характеристики цих еліт до уваги практично не бралися. Основними шляхами входження до складу економічної еліти виступають органи державної служби і успішні в комерційному відношенні бізнес-структури. Може здатися, що союз корумпованих чиновників і бізнесу заважає моральному регулюванню підприємницькою діяльністю. Але саме тут в дію вступають механізми саморегулювання. Виявляється, що присутність моральних чинників виявляється і там, де їх найменше дотримуються.

Монополія не може ефективно управляти процесом моральної регуляції підприємницької діяльності, бо для неї в цьому немає ніякої потреби, що в цілому шкодить суспільному розвитку. Тільки за умов конкурентної боротьби саме економічними методами можливий відбір тих моральних чинників, які є найбільш придатними до сучасного суспільно-економічного розвитку. Саме в цьому і виявляється організаційна роль держави, яка за допомогою владних

важелів фільтрує морально схвалені методи і форми підприємницької діяльності як на матеріальному, так і на ідеальному рівні.

Підрозділ 4.3. – «Корпоративна мораль як регулятор підприємницької діяльності» – присвячено аналізу специфіки корпоративної моралі як чинника підприємницької діяльності.

Об'єднання підприємств з метою забезпечення моральної регуляції їхньої діяльності в рамках громадянського суспільства, не обмежується однією країною. Коли виникає потреба у зовнішньоекономічній діяльності, яку не може на задовільному рівні регулювати окрема держава, підприємці різних країн об'єднуються в транснаціональні корпорації, доводячи тим самим, що громадянське суспільство не знає кордонів. Входження бізнесу в глобальні громадянські організації можливе за умов, що він дотримується однакових з іншими учасниками правил поведінки і принципів розподілу влади і відповідальності, тобто принципів морального регулювання підприємницької діяльності.

Транснаціональні корпорації піддаються істотному впливу ззовні. Діяльність організацій і рухів глобального громадянського суспільства – найважливіший, хоча далеко не єдиний чинник, що формує відношення широкої громадськості до транснаціонального бізнесу. Є й інші чинники, що діють в негативному для його іміджу напрямку. Серед них це: погіршення стану навколишнього середовища, якості продуктів харчування і життя в цілому; порушення прав людини в країнах, що розвиваються; гучні корупційні скандали тощо, все це потребує наявності органа моральної регуляції, яким може виступати транснаціональна корпорація.

У підрозділі 4.4. – «Нелінійний характер моральної саморегуляції підприємницької діяльності» – окреслено основні альтернативи моральної саморегуляції підприємницької діяльності.

Незважаючи на усілякі негаразди й соціальні потрясіння, для більшості людей життя залишається немислимим поза певних етичних установок, незалежно від того, чи виступають вони внутрішнім імперативом, чи тільки усвідомленим почуттям обов'язку. Таке положення справ є об'єктивною системою закономірності, що відображає той факт, що інакше виживання суспільства в принципі неможливе, бо стійкість (життєздатність) суспільства має за основу його здібності до саморегуляції, механізми якої сприймаються на рівні відносин.

Реакція моральних норм суспільства на його дестабілізацію принципово схожа з поведінкою будь-яких адаптивних ознак організму в порушених умовах існування. В обох випадках стійка норма замінюється різноспрямованою і непередбачуваною аберацією, що відображає зниження життєздатності системи. І якщо колишня норма не відновлюється, то пошук системою нової рівноваги прямує в один бік з цією аберацією. Самоорганізація морального регулювання підприємницької діяльності проявляє себе і при аналізі стану, та оптимізації структури вибору напрямків діяльності підприємства. Такий клопіт обов'язково з'явиться у вузькоспеціалізованого підприємства, яке дійшло до

висновку про необхідність та переваги розосередження ресурсів та компетенцій між різними напрямками діяльності, шляхом до чого стає їхня диверсифікація.

ВИСНОВКИ

У висновках сформульовані основні положення проведеного дослідження. В цілому у дисертації було виявлено і досліджено основні напрями впливу моральних пріоритетів на підвищення ефективності сучасного ринкового виробництва, зокрема, підприємницької діяльності.

Соціальний контекст моралі в умовах сучасної глобалізації, інформаційної революції та становлення відкритого суспільства формує ставлення до неї як до системи цінностей і нормативів, яка є пріоритетною порівняно з іншими аксіологічними і нормативними системами суспільного життя. З огляду на це в сучасному філософському дискурсі для реалістичної оцінки моральної практики виявляються необхідними конкретні соціально-етичні специфікації.

Ринкова система не може успішно функціонувати, якщо загальнокультурна, і першою чергою моральна основа суспільства, стає розмитою і непевною. Держава намагається забезпечити постійність «правил гри» ринкової економіки. Засобами для цього служать правовий порядок та забезпечення його дотримання, державне фінансування освіти і культури, культивування моральних цінностей.

За умов сучасної цивілізації демократичний розвиток суспільства має орієнтованість на моральні норми. Протистояння держав може створити небезпеку для народів на світовому рівні. Суспільства здебільшого прагнуть будувати цивілізовані стосунки на засадах спільних інтересів, вести пошуки спільної мови у різних сферах життя.

Роль засобів масової інформації в посиленні регулятивних можливостей моральності підприємницької діяльності важко переоцінити. Формування образу підприємця, що відповідає національним та державним потребам, обачне поводження з рекламою та пропагандою позазаконного способу життя та ведення бізнесу, відповідальність за власні дії – це далеко не всі вимоги до засобів масової інформації щодо формування моральних чинників підприємницької діяльності.

Узагальнюючи можна підкреслити, що підприємницька діяльність, яка виходить з врахування моральних критеріїв, слугує прогресивному розвитку держави в цілому. Такі ознаки, як повага інтересів інших суб'єктів економічної діяльності, наявність моральної свободи вибору, здатність інтегрувати моральні мотиви своєї діяльності у певну систему та наявність несуперечливої внутрішньої мотиваційної системи особистості закладають етичне підґрунтя людиноорієнтованої філософії сучасного соціально-економічного управління.

Мабуть, найважливішим стимулом, навіть важелем економічного оновлення є етичне оздоровлення політики, яке може спиратися і на особистісний приклад політиків різного рівня, і на дотримання законності і

порядку посадовцями, і на практику, що орієнтується на рівність всіх громадян перед законом.

Відповідальність перед підлеглими, необхідність турботи про них з боку підприємців слабо поширені в бізнес еліті, але за допомогою морального регулювання з боку держави та під наглядом громадянського суспільства ці моральні норми повинні знаходити відображення як у нормативних, так і в законодавчих актах. Вимога сплати податків повинна розглядатися людьми як найважливіший показник ділової чесності, завдання морального регулювання як з боку держави, так і з боку громадського суспільства зробити все можливе, щоб це насправді було так.

Основні положення дисертаційного дослідження викладені у таких публікаціях автора:

1. Гуненко Д.В. Суспільна мораль і господарська діяльність / Д.В. Гуненко // Нова парадигма: Журнал наукових праць / [гол. ред. В.П. Бех]. – К., 2010. – Випуск 97. – С. 28-35.
2. Гуненко Д.В. Суспільне призначення підприємницької діяльності / Д.В. Гуненко // Нова парадигма: Журнал наукових праць / [гол. ред. В.П. Бех]. – К., 2010. – Випуск 98. – С. 139-145.
3. Гуненко Д.В. Феномен моралі: спроба структурно-функціонального аналізу / Д.В. Гуненко // Гілея (науковий вісник): [зб. наук. праць] / [гол. ред. В.М. Вашкевич]. – К., 2010. – Випуск 40 (10). – С. 217-228.
4. Гуненко Д.В. Державне управління підприємництвом і мораль / Д.В. Гуненко // Вісник інституту розвитку дитини: [зб. наук. праць]. – К., 2010. – Випуск 11. – С. 13-19.
5. Гуненко Д.В. Поняття «моралі» у світлі сучасного філософського дискурсу / Д.В. Гуненко // Вища освіта України: Теоретичний та науково-методичний часопис / [гол. ред. В.П. Андрущенко]. Вища освіта України: Теоретичний та науково-методичний часопис / [гол. ред. В.П. Андрущенко]. – К., 2010. – № 2. – С. 96-104.

АНОТАЦІЇ

Гуненко Д.В. Моральні пріоритети ринково спрямованого суспільства: становлення та розвиток (соціально-філософський аналіз). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ, 2013.

У дисертації проведено системний філософський аналіз проблем моральної регуляції підприємницької діяльності. Визначено, що «моральні пріоритети» підприємницької діяльності є поняттями, що охоплюють собою сукупність історично сформованих загальнолюдських моральних норм та

принципів, які відображають внутрішні інтереси і потреби людей у різних сферах їх соціально-економічної діяльності, цілепокладають економічну діяльність людей, врегульовують її сенси в контексті людських відносин.

Доведено, що в системі ринкових відносин складається особлива структура моральних пріоритетів, сукупність яких складає загальну парадигму морального впливу на ринкове виробництво. Доведено, що «моральні пріоритети підприємницької діяльності є більш високим типом осмислення цивілізаційних надбань людства (науки, техніки, технології, моделей організації та управління, моральних цінностей тощо) стосовно безпосереднього виробництва, розподілу і споживання.

Ключові слова: мораль, підприємницька діяльність, моральні пріоритети, ринково спрямоване суспільство, моральна регуляція підприємницької діяльності, моральна саморегуляція підприємницької діяльності.

Гуенков Д.В. Моральные приоритеты рыночно направленного общества: становление и развитие (социально философский анализ). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.03 – социальная философия и философия истории. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова, Киев, 2013.

В диссертации проведен системный философский анализ проблем моральной регуляции предпринимательской деятельности. Определено, что моральные приоритеты предпринимательской деятельности являются понятиями, которые охватывают собой совокупность исторически сформированных общечеловеческих моральных норм и принципов, которые отображают внутренние интересы и потребности людей в разных сферах их социально-экономической деятельности, целенаправляют экономическую (производственную) деятельность людей, регулируют ее смыслы в контексте человеческих отношений.

Доказано, что в системе рыночных отношений складывается особая структура моральных приоритетов, совокупность которых составляет общую парадигму морального влияния на рыночное производство. Доказано, что моральные приоритеты предпринимательской деятельности являются высшим типом осмысления цивилизационного достояния человечества (науки, техники, технологии, моделей организации и управления, моральных ценностей и тому подобного) относительно непосредственного производства, разделения и потребления.

Рыночный тип морального фактора рассматривается как общечивилизационная модель воплощения культуры в процессе экономической деятельности, как ее своеобразная «культурная реализация». Доказано, что украинское общество, которое стало на путь рыночных трансформаций, коренным образом заинтересованно в формировании рыночных моральных

приоритетов и сознания; между тем, этот процесс в Украине находится в начальной стадии; в диссертации анализируются факторы и противоречия, которые сдерживают этот процесс, а также средства их преодоления или избежания.

Доказано, что формирование морального фактора рыночного общества не может быть процессом стихийным и неуправляемым; этот процесс нуждается соответственно в организованной управленческой деятельности, которая осуществляется государством и гражданским обществом; противоречие между государственными и гражданскими подходами рассматривается в диссертации как главный источник формирования гуманистической моральной культуры рыночно ориентированного общества.

Монополия не может эффективно управлять процессом моральной регуляции предпринимательской деятельности, потому что для нее в этом нет никакой потребности, которая в целом вредит общественному развитию. Только в условиях конкурентной борьбы именно экономическими методами возможен отбор тех моральных факторов, которые являются наиболее пригодными для современного общественно-экономического развития. Именно в этом и оказывается организационная роль государства, которое с помощью властных рычагов фильтрует морально одобренные методы и формы предпринимательской деятельности как на материальном, так и на идеальном уровне.

Ключевые слова: мораль, предпринимательская деятельность, моральные приоритеты, рыночно направлено общество, моральная регуляция предпринимательской деятельности, моральная саморегуляция предпринимательской деятельности.

Gunenkov D.V. Moral priorities of the market directed society: becoming and development (social-philosophical analysis). – Manuscript.

Thesis for the Candidate's degree in Philosophy, speciality 09.00.03 – social philosophy and philosophy of history. – National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, 2013.

The systemic philosophical analysis of problems of the moral adjusting of entrepreneurial activity is conducted in dissertation. It is defined, that moral priorities of entrepreneurial activity are concepts, which consist of the aggregate of the historically formed common to all mankind moral norms and principles which represent internal interests and needs of people in the different spheres of their socio-economic activity, target economic activity of people, regulate its senses in the context of human relations.

It is proved that in the system of market relations it is generated the special structure of moral priorities – the aggregate of these priorities makes the general paradigm of moral influence on a market production. It is proved that moral priorities of entrepreneurial activity are the higher type of comprehension to the civilization properties of humanity (science, technique, technology, models of organization and

management, moral values and others like that) in relation to a direct production, division and consumption.

Keywords: moral, entrepreneurial activity, moral priorities, market directed society, moral adjusting of entrepreneurial activity, moral self-regulation of entrepreneurial activity.

НБ НПУ

100202587

Підписано до друку 19.04.2013 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Таймс.
Наклад 100 прим. Зам. № 169
Віддруковано з оригіналів

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26

